

Investigating the effect of environmental indicators of industry on the quality of social life of citizens of Assaluyeh and Kangan

Abstract

Background and Aim: Quality of life is a concept to show the level of satisfaction with life and in other words is a measure to determine the satisfaction and dissatisfaction of individuals and groups from different aspects of life. The purpose of this study is to investigate the impact of environmental consequences of oil and gas industry on the quality of social life of citizens in the South Pars area.

Research Method: In terms of purpose, it is an applied study, in terms of breadth, in terms of micro-scope and in terms of time, it is a cross-sectional study. Research Method In this research, the survey method and data collection tool is a researcher-made questionnaire. The statistical population of the present study is all people aged 18 years and older in Assaluyeh (58,000 people) and Kangan (80,000 people), of which 376 people were selected based on the Cochran sampling formula and cluster randomly as the sample size. Data analysis method also includes descriptive and inferential statistics including correlation and regression.

Results: The results indicate that between the environmental status of the oil and gas industry and the quality of collective life (-0.31), quality of mental life (-0.36), quality of physical life (-0.30), quality There is a significant relationship between family life (0.39), quality of urban life (-0.37), instrumental social support (-0.24) and emotional social support (-0.21). Also, the effect of environmental consequences of oil and gas industry on quality of social life is -0.53 and the coefficient of determination of this value is estimated to be moderate (0.280).

Conclusion: The quality of life of citizens in various aspects is negatively affected by the environmental consequences of the oil and gas industry, so to improve quality of life indicators, it is necessary to reduce the environmental consequences and destructive effects of the oil and gas industry.

Keywords: quality of life, social support, environmental status, oil and gas industry, Assaluyeh city, Kangan city

بررسی میزان تأثیر شاخص های زیست محیطی صنعت بر کیفیت زندگی شهروندان شهرستان های عسلویه و کنگان

سید محمد احمدپور^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۰۱

غلامرضا جعفری نیا^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۰۵

حبیب پاسالارزاده^۳

چکیده

زمینه و هدف: کیفیت زندگی به عنوان مفهومی برای نشان دادن میزان رضایت فرد از زندگی و به عبارتی معیاری برای تعیین رضایت و عدم رضایت افراد و گروه‌ها از ابعاد مختلف زندگی است. هدف پژوهش حاضر بررسی میزان تأثیر پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان در حوزه پارس جنوبی می‌باشد.

روش پژوهش: از نظر نوع هدف یک بررسی کاربردی، از نظر وسعت پهنانگر، از نظر دامنه خرد و از نظر زمانی یک بررسی مقطعی است. روش تحقیق در این پژوهش روش پیمایش، و ابزار جمع آوری داده‌ها پرسش‌نامه محقق ساخته می‌باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر، تمامی افراد ۱۸ سال به بالای شهرستان‌های عسلویه (۵۸۰۰۰ نفر) و کنگان (۸۰۰۰۰ نفر) می‌باشد که ۳۷۶ نفر از آن‌ها براساس فرمول نمونه گیری کوکران و به صورت تصادفی خوشه ای به عنوان حجم نمونه انتخاب شده است. روش تحلیل داده ها نیز آمارهای توصیفی و استنباطی شامل همبستگی و رگرسیون می باشد.

یافته‌ها: نتایج تحقیق حاکی از آن است که بین وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز و کیفیت زندگی جمعی (۰/۳۱-)، کیفیت زندگی روانی (۰/۳۶-)، کیفیت زندگی جسمانی (۰/۳۰-)، کیفیت زندگی خانوادگی (۰/۳۹-)، کیفیت زندگی شهری (۰/۳۷-)، حمایت اجتماعی ابزاری (۰/۲۴-) و حمایت اجتماعی عاطفی (۰/۲۱-) ارتباط معنادار وجود دارد. همچنین اثر پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز بر کیفیت زندگی اجتماعی برابر ۰/۵۳- است و شاخص ضریب تعیین این مقدار در حد متوسط (۰/۲۸۰) برآورد می‌شود.

نتیجه گیری: کیفیت زندگی شهروندان از جنبه های مختلف تحت تاثیر منفی پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز می باشد، لذا جهت بهبود شاخص های کیفیت زندگی لازم است، پیامدهای زیست محیطی و اثرات مخرب صنایع نفت و گاز کاهش یابد.

کلید واژه: کیفیت زندگی، حمایت اجتماعی، وضعیت زیست محیطی، صنعت نفت و گاز، شهرستان عسلویه، شهرستان کنگان.

دانشجوی دکتری جامعه شناسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران^۱

استادیار گروه جامعه شناسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران (نویسنده مسئول)^۲

استادیار گروه جامعه شناسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران^۳

یکی از شاخص‌های بهداشت روانی میزان کیفیت زندگی است در بحث‌های مربوط به کیفیت زندگی، تنها زیستن مهم نیست، بلکه کیفیت آن دارای اهمیت است. نگرانی از کیفیت زندگی یکی از مشخصه‌های جامعه معاصر است و حیطه‌ی مربوط به کیفیت زندگی و سنجش آن شاید در هیچ زمانی به اندازه‌ی امروز وسیع نبوده است. اقتصاددانان، دانشمندان و دولت مردان هر کدام از دیدگاه خاصی به آن می‌نگرند.

کیفیت زندگی به عنوان مفهومی برای نشان دادن میزان رضایت فرد از زندگی و به عبارتی معیاری برای تعیین رضایت و عدم رضایت افراد و گروه‌ها از ابعاد مختلف زندگی است. این ابعاد می‌تواند زمینه‌های تغذیه‌ای، آموزشی، بهداشت، امنیت و اوقات فراغت را شامل شود؛ از طرف دیگر امروزه در ادبیات برنامه‌ریزی توسعه مباحث کیفیت زندگی به عنوان یک اصل اساسی پیوسته مورد نظر برنامه‌ریزان و مدیران امر توسعه است (میرعالی و دیگران، ۱۳۹۷: ۱۲-۱۱). کیفیت زندگی، مفهومی پیچیده و چند بعدی است که تحت تأثیر مؤلفه‌هایی چون زمان و مکان و ارزش‌های فردی و اجتماعی قرار دارد، و از این رو معانی گوناگونی برای افراد و گروه‌های مختلف بر آن مترتب است. برخی آنرا به عنوان قابلیت زیست پذیری یک ناحیه، برخی دیگر به عنوان اندازه‌ای برای میزان جذابیت و برخی به عنوان رفاه عمومی، بهزیستی اجتماعی، شادکامی، رضایتمندی و مواردی از این دست تعبیر کرده‌اند (اپلی و منون، ۲۰۰۸: ۲۹۲ - ۲۸۸). کاتر^۲ (۱۹۸۵) کیفیت زندگی را به مثابه رضایت فرد از زندگی و محیط پیرامونی تعریف می‌کند که نیازها، خواست‌ها، ترجیحات سبک زندگی^۳ و سایر عوامل ملموس و غیر ملموس را که بر بهزیستی همه جانبه فرد تأثیر دارند، در بر می‌گیرد (غفاری و امیدی، ۱۳۹۰: ۵).

کیفیت زندگی به عنوان یک اصطلاح، مفهومی برای نشان دادن میزان رضایت افراد و گروه‌های مختلف از زندگی است که جنبه‌های مختلف را در بر می‌گیرد. یکی از گروه‌هایی که توجه به کیفیت زندگی آن‌ها اهمیت دارد، ساکنان مناطق شهری می‌باشد که «۰/۵۴ از مردم دنیا را تشکیل می‌دهند» (مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد، ۱۳۹۳). این مفهوم موضوعی عمده در رشته‌های جامعه‌شناسی کار و جامعه‌شناسی خانواده است و در رشته فلسفه که در آن کیفیت زندگی بعنوان زندگی خوب و شرافتمندانه تلقی می‌شود مورد توجه قرار گرفته است. اما فلاسفه در مورد اینکه کدام یک از فضایل مهم‌تر هستند، با همدیگر اختلاف نظر دارند. بنابراین چنین رویکردی بر حدس و گمان و بر اساس تجارب شخصی فیلسوف در زندگی استوار است (مهرابی، ۱۳۹۴: ۷۸).

بیش‌تر محققان و صاحب‌نظران این حوزه معتقدند که کیفیت زندگی دارای ابعاد فیزیکی، اجتماعی، روان‌شناختی، محیطی و اقتصادی است. در بعد فیزیکی، پرسش‌های مربوط به ابعاد جسمانی انسان شامل، قدرت، انرژی و توانایی انجام فعالیت‌های روزمره و خود مراقبتی و همچنین علائم بیماری مانند درد، مورد تفسیر و سنجش قرار می‌گیرند. در بعد اجتماعی، احساس بهتر بودن و کیفیت ارتباطات افراد با خانواده، دوستان، همکاران و اجتماع تبیین می‌شود. این در صورتی است که در بعد

^۱ Epley & Menon

^۲ Cutter

^۳ Life and Style

روان شناختی بیش‌تر نشانه‌های روانی شامل اضطراب، افسردگی، ترس و میزان محرومیت نسبی سنجیده می‌شود. در بعد محیطی، کیفیت محیط پیرامون زندگی بشر برای زیست مورد واکاوی قرار می‌گیرد؛ و در بعد اقتصادی مؤلفه‌هایی چون میزان رضایت از درآمد، نوع شغل و یا رضایت شغلی ارزیابی می‌شوند (دهداری، ۱۳۸۱: ۴۰). با توجه به آنچه که ذکر گردید، می‌توان گفت که در زمان حاضر اتفاق نظر چندانی در زمینه مفهوم کیفیت زندگی وجود ندارد، ولی اگر مشترکات این تعاریف مد نظر قرار گیرد، در آن صورت می‌توان گفت که کیفیت زندگی عبارت است از شرایط بهتر زندگی که در آن توازن، هماهنگی، مطلوبیت و برابری عادلانه نهادینه شده یا زمینه‌های لازم برای زندگی همراه با سلامت، امنیت، آسایش، آرامش، نشاط، خلاقیت و زیبایی پدید آمده باشد (یوسفی، ۱۳۸۱: ۱).

رشد شهری در قرن بیستم سهم جمعیت شهرنشین را به شدت افزایش داد و شهرنشینی را به شیوه‌ی غالب زندگی تبدیل کرد. اگرچه شهر و شهرنشینی خود یکی از مهم‌ترین شاخص‌های رفاه و توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی محسوب می‌شود، اما رشد شتابان آن به خصوص در شهرهای صنعتی که دارای منابع نفت و گاز می‌باشد می‌تواند سرانه برخورداری از امکانات اجتماعی و اقتصادی را کاهش دهد و از این طریق پیامدهای آن به صورت کاهش سطح کیفیت زندگی در عرصه‌های مختلف شهری نمایان شود (علی اکبری و امینی، ۱۳۸۹: ۱۲۲).

تداوم تعهد فرد به نظام اجتماعی ریشه در رضایت از خود، جامعه و به‌طور کلی شرایط زندگی فرد دارد. هر فرد از طریق تحلیل شرایط پیرامون خود، می‌تواند اوضاع فردی خویش را دریافته و به ارزیابی آن بپردازد. عواطف مثبت در مورد شرایط خود اگرچه عنصری ذهنی است، ریشه در شرایط عینی دارد. این حقیقت را نمی‌توان نادیده انگاشت که مؤلفه‌های اصلی در ارزیابی مثبت و منفی هر فرد تحلیل و ارزیابی ذهنی او از شرایط خود و جامعه در مقایسه با دیگران است. چنانچه ارزیابی فرد از اوضاع شخصی یا زندگی خود به نتایج منفی بینجامد، این احساس منفی در همان بخش محدود نمانده و بسیاری از رفتارها و گرایش‌های فرد به وضعیت فردی و شرایط اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و متحول می‌کند (مینایی و حسینی، ۱۳۹۶: ۶۹-۶۸). از سوی دیگر چنانچه رضایت، آرامش، احساس سعادت یا برعکس، نارضایتی و احساس ناخشنودی در جامعه تسری یابد و عده‌ی زیادی از اعضا را در بر گیرد، نمی‌توان آن را به شرایط فردی نسبت داد، بلکه باید اوضاع اجتماعی را در آن دخیل دانست و براین اساس جامعه را تحلیل کرد. از آنجا که بروز عواطف مثبت و منفی در اعضای جامعه می‌تواند بسیاری از کنش‌های اجتماعی و انگیزه‌ی افراد را متأثر سازد، هیچ جامعه یا حکومتی نمی‌تواند خود را از بررسی شرایط روانی اعضاء بی‌نیاز بداند و بنابراین موضوع کیفیت زندگی مسئله‌ای مهم و اساسی است و توجه به آن ضرورت دارد. رشد شتابان صنعت به خصوص در شهرهای صنعتی که دارای منابع نفت و گاز می‌باشد می‌تواند سرانه برخورداری از امکانات اجتماعی و اقتصادی را کاهش دهد و از این طریق پیامدهای آن به صورت کاهش سطح کیفیت زندگی در عرصه‌های مختلف شهری نمایان شود. صنعت نفت و گاز، صنعتی جهانی است که فعالیت‌هایش در هر نقطه از جهان و در هرگونه آب و هوا، از قطب گرفته تا بیابان، از جنگل‌های حاره‌ای تا بیشه‌زارهای معتدل و در دل دریاها انجام می‌پذیرد. البته، بهره‌برداری از مخازن نفت و گاز هیچگاه بدون اثرات جانبی اکولوژیکی صورت نگرفته است؛ نشت مواد آلوده‌کننده، آسیب رساندن به زمین‌های اطراف، آتش سوزی و آلودگی آب و هوا در نقاط مختلف مشاهده شده‌اند. اخیراً مواردی چون تبعات و پیامدهای

اجتماعی ناشی از اجرای پروژه‌ها بویژه در مناطق دور افتاده، توجه کارشناسان و مسوولین را به خود جلب کرده است (امانپور، ۱۳۹۷: ۴۵).

فرآیندهای اکتشاف و استخراج نفت و گاز می‌تواند آثار زیست محیطی گوناگونی در پی داشته باشد که بسته به مرحله فرآیند، پیچیدگی و حجم پروژه، ماهیت و حساسیت محیط اطراف، میزان اثربخشی طرح و برنامه، روش‌های پیشگیری از آلودگی و تکنیک‌های کنترل و کاهش اثرات، می‌تواند متغیر باشند. البته تلاش‌های زیادی در جهت توسعه سیستم‌های مدیریتی، روش‌های عملیاتی و فن‌آوری مهندسی به منظور کاهش آثار زیست محیطی صورت گرفته و به میزان قابل توجهی میزان خسارات زیست محیطی را کاهش داده است، اما در هر صورت بر کیفیت زندگی افراد تأثیرگذار است (خداداد حسینی، ۱۳۹۷: ۴-۲).

بنابراین با توجه به موارد مذکور بررسی موضوع کیفیت زندگی دارای اهمیت است. همچنین می‌توان عنوان نمود هرچند برخی تحقیقات در زمینه کیفیت زندگی صورت گرفته شده است اما تحقیقات صورت گرفته نمی‌تواند خلأ مطالعاتی در حوزه کیفیت زندگی به ویژه در مناطق صنعتی را پاسخگو باشد. هینک و کواریک^۱ به ارتباط نزدیک بین محیط زیست و کیفیت زندگی پی بردند. به عقیده آن‌ها زندگی مردم به شدت تحت تأثیر محیط فیزیکی قرار دارد. به عقیده آن‌ها آلاینده‌ها و مواد خطرناک تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر روی سلامت مردم دارد. به این ترتیب کیفیت زیست محیطی ارزش زیادی برای زیبایی و سلامت جایی که مردم زندگی می‌کنند قائل است و نگران تخریب منابع طبیعی است. به عقیده آن‌ها کیفیت محیط زندگی محلی تأثیر مستقیم بر سلامت و روان دارد. یک منبع بکر و دست نخورده، موجب رضایت ذهنی شده و به مردم اجازه زیبایی از تنش‌های زندگی روزمره و انجام فعالیت فیزیکی را می‌دهد. دسترسی به منابع نظیر جنگل‌ها، فضای سبز و رودخانه جنبه اساسی کیفیت زندگی است (هینک و کواریک، ۲۰۱۰: ۵۹۰-۵۸۸). استریمیکن^۲ معتقد است ویژگی‌های محیط زیستی در مهارت، نوع دل‌بستگی خانوادگی و تمایلات مردم در ابعاد مختلف زندگی بسیار مؤثر است. هرچه کیفیت محیط بالاتر باشد بهتر می‌تواند احساس رفاه، شادی، تندرستی و رضایت را از طریق ویژگی‌هایی که ممکن است فیزیکی، اجتماعی و نمادین باشد به ساکنان انتقال دهد (استریمیکن، ۲۰۱۴: ۵۹). همچنین غلامی و دیگران (۱۳۹۷)، حسینی و عباسپور (۱۳۹۷) و اجزاشکوهی و کمانداری (۱۳۹۴)، علی اکبری و امینی (۱۳۸۹) هر کدام پژوهشی را در خصوص کیفیت زندگی شهری با تأکید بر ویژگی‌های زیست محیطی به انجام رسانده‌اند، اما هیچ‌کدام از پژوهش‌های فوق تأثیرات پیامدهای زیست محیطی را مدنظر قرار نداده‌اند و بنابراین پژوهش حاضر متفاوت با سایر پژوهش‌ها بوده و انجام آن دارای ضرورت است. در ادامه به چند مورد از این پژوهش‌ها و نتایج آنها به اختصار اشاره شده است.

غلامی و دیگران (۱۳۹۷) پژوهشی را با عنوان «تحلیل فضایی اثرات زیست محیطی کاربری فضای سبز شهری بر کیفیت زندگی مطالعه موردی: منطقه ۱۰ شهر تهران» به انجام رساندند. نتایج نشان داد فضای سبز از لحاظ زیست محیطی بر کیفیت زندگی شهری به میزان زیادی تأثیر گذار بوده و موجب بهبود آن می‌شود با توجه به نتیجه این تحقیق می‌توان گفت که ۲/۲۶

^۱ Hink and Quarik
^۲ Streamycin

درصد از سطح منطقه ۱۰ شهر تهران از تأثیرات زیست‌محیطی کاربری فضای سبز بصورت کامل بهره مند شده و موجب بهبود کیفیت زندگی ساکنان این محدوده با توجه به معیارهای این پژوهش گردیده است.

-خداداد حسینی و عباسپور (۱۳۹۷) پژوهشی را با عنوان «بررسی کیفیت زندگی، سرمایه اجتماعی و نگرش برند شهری براساس تجربه عاطفی در رویدادهای بزرگ و جهت‌گیری زیست‌محیطی در بین شهروندان بندر انزلی» به انجام رساندند. نتایج نشان داد تجربه عاطفی در رویدادهای بزرگ بر نگرش برند شهری و جهت‌گیری زیست‌محیطی تأثیر معناداری دارد؛ جهت‌گیری زیست‌محیطی بر نگرش برند شهری تأثیر معناداری دارد؛ نگرش برند شهری بر کیفیت زندگی شهروندان تأثیر معناداری دارد؛ و سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی شهروندان تأثیر معناداری دارد. بنابراین تمامی فرضیات تأیید شد.

-امانپور و دیگران (۱۳۹۵) پژوهشی را با عنوان «تحلیلی بر نقش مؤلفه‌های زیست‌محیطی در کیفیت زندگی شهروندان (مطالعه موردی: منطقه ۷ شهر اهواز)» به انجام رساندند. یافته‌ها نشان داد که مؤلفه‌های آلودگی هوا، آلودگی صوتی، آلودگی پسماند، آلودگی آب، آلودگی بو، آلودگی خاک و آلودگی بصری، بیش‌ترین تا کم‌ترین تأثیر را در کیفیت زندگی شهروندان محدوده مورد مطالعه داشته‌اند. همچنین بین مؤلفه‌های مذکور و رضایتمندی و کیفیت زندگی شهروندان، رابطه خطی مثبت و معنادار وجود دارد

-گوردن و همکارانش (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان همبستگی میان کیفیت زندگی و سلامت، بررسی سیاست‌های مربوط به سلامت را در حوزه‌ی پزشکان نمی‌دانند؛ بلکه مسئله‌ای اجتماعی مرتبط با کیفیت زندگی و برنامه‌ریزی‌های مدیران و سیاست‌گذاران می‌دانند. با این تفاسیر، سلامت یک مسئله‌ی پزشکی نیست؛ بلکه اجتماعی است و برای بهبود آن به برنامه‌ریزی برای ارتقای کیفیت زندگی افراد جامعه نیاز است.

-کور و کور و ونکاتیشان^۲ (۲۰۱۷) در تحقیقی با عنوان «عوامل تعیین‌کننده‌ی حمایت خانواده و کیفیت زندگی» به شناسایی عوامل تعیین‌کننده‌ی کیفیت زندگی و حمایت خانواده از افراد سالمند پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که افرادی که آموزش رسمی دریافت کرده بودند، کسانی بودند که از لحاظ مالی مستقل بودند، کسانی که فعالیت‌های روزانه‌شان را به صورت مستقل انجام می‌دادند و افرادی که از طرف اعضای خانواده‌شان حمایت می‌شدند، کیفیت زندگی بالایی داشتند.

-زینال^۳ و دیگران (۲۰۱۲) پژوهشی را با عنوان «شرایط مسکن و کیفیت زندگی فقرای شهری در مالزی» به انجام رساندند. نتایج نشان دادند که رابطه معناداری بین شرایط مسکن، بهداشت، ایمنی، و حمایت اجتماعی و کیفیت زندگی وجود دارد و مسکن نه تنها یک سرپناه فیزیکی بلکه نقش مهمی در سلامت جسمی، روانی و عاطفی فرد با توجه به ابعاد کیفی ارائه شده توسط شرایط مسکن و محیط اطراف منطقه مسکن دارد.

-اوکتای و روستملیا^۴ (۲۰۱۰) پژوهشی را با عنوان «اندازه‌گیری کیفیت زندگی شهری و رضایت محله؛ منطقه مورد مطالعه: فاماگوستا» به انجام رساندند. نتایج نشان دادند که در مقایسه با رضایت یک فرد از خانه، همسایگان نزدیک و ویژگی‌های آن،

^۱ Gordon

^۲ Kaur & Venkateshan

^۳ Zainal

^۴ Oktay

رضایت از کیفیت کلی زندگی شهری در فاماگو ستا پایین تر است. در حالی که تقریباً دو سوم از نمونه به طور کلی از محله خود راضی بودند، فقط ۲۱ درصد از کیفیت زندگی راضی بودند.

نتایج مطالعات کیفیت زندگی می تواند به ارزیابی سیاست ها، رتبه بندی مکان ها، تدوین استراتژی های مدیریت و برنامه ریزی در هر جامعه ای کمک کرده و درک و اولویت بندی مسایل اجتماع برای برنامه ریزان و مدیران آن جامعه را به منظور ارتقای کیفیت زندگی شهروندان تسهیل سازد. همچنین یافته های کیفیت زندگی می تواند برای باز شناسی استراتژی های سیاسی قبلی و طراحی سیاست های برنامه ریزی آینده استفاده شوند. در این شرکت مجتمع گاز پارس جنوبی، بزرگ ترین شرکت گازی ایرانی است، و به عنوان یکی از زیر مجموعه های شرکت ملی گاز ایران، در زمینه تولید و بهره برداری از تأسیسات مستقر در خشکی (فاز ۱ تا ۲۴) میدان گازی پارس جنوبی فعالیت می کند. شرکت مجتمع گاز پارس جنوبی در سال ۱۳۷۷ تأسیس شد. این شرکت مسئولیت بهره برداری و پالایش میعانات گازی و گاز طبیعی تمامی فازهای میدان گازی پارس جنوبی را بر عهده دارد و زندگی مردم منطقه را تحت تأثیر قرار داده است و لازم است در خصوص آلاینده ها و تأثیرات بسیار منفی که بر کیفیت زندگی مردم در ابعاد مختلف دارد بررسی شود. و راهکارهای لازم در جهت افزایش کیفیت زندگی و بالابردن سطح عمومی سلامت مردم ارائه گردد. انتشار گازهای ناشی از فرآیند تولید و احتراق نیازمند مدیریت درست است چراکه این گازها از جمله گوگرد یکی از اصلی ترین منابع آلودگی در عسلویه مطرح می شود که باید نگهداری این گازها در محل های سرپوشیده اتفاق بیفتد اما متأسفانه مدیریتی در بحث نگهداری گوگرد در این منطقه حاکم نیست. آلودگی منطقه عسلویه ناشی از عوامل فرآیندی و احتراقی است. آلاینده های منطقه عسلویه به نسبت شدیدتر و خطرناک تر از ذراتی است که منشا کانی دارند و روی انسان تأثیر می گذارند به همین دلیل توجه سیاست گذاران باید به بخش نفت و انرژی بیشتر باشد. در این راستا پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سؤال اصلی می باشد که پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان در حوزه پارس جنوبی کدامند؟

اهداف و فرضیه ها

هدف اصلی پژوهش حاضر تعیین میزان تأثیر پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان (مطالعه موردی حوزه پارس جنوبی) می باشد. در این راستا سوالات زیر بررسی می شوند.

- آیا بین پیامدهای زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز و ابعاد کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان ارتباط وجود دارد؟

پیامدهای زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز به چه میزان قادر به پیش بینی کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان می باشد؟

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف یک پژوهش کاربردی و از نظر وسعت پهنانگر، از نظر دامنه خرد و از نظر زمانی یک بررسی مقطعی است. روش پژوهش نیز روش پیمایشی می باشد. جامعه آماری تمامی افراد ۱۸ سال به بالای شهرستان‌های عسلویه و کنگان می باشد که تعداد جمعیت شهرستان عسلویه ۵۸۰۰۰ نفر و جمعیت شهرستان کنگان ۸۰۰۰۰ نفر است. حجم نمونه براساس فرمول کوکران برابر ۳۷۶ نفر می باشد. که به شیوه نمونه گیری تصادفی سهمیه ای به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. بدین ترتیب که به نسبت جمعیت هر شهرستان حجم نمونه انتخاب (مطابق با جدول فوق) و در مرحله بعد تعدادی از محلات و همچنین بخش‌های تابعه شهرستان‌های عسلویه و جم به صورت تصادفی انتخاب و در سپس از هر محله و بخش نمونه نهایی به صورت تصادفی استخراج می شود. در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها از ابزار پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شد. این پرسشنامه‌ها شامل پرسشنامه وضعیت زیست‌محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز (۲۱ گویه) و پرسشنامه کیفیت زندگی اجتماعی (۵۱ گویه) می باشد. برای سنجش روایی محتوایی پرسشنامه از نظر اساتید و برای بررسی پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج در جدول شماره ۱ مشخص شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از نرم‌افزار SPSS و AMOS استفاده شد و مطابق با سطح سنجش سوالات از آزمون‌های کلموگروف - اسمیرنوف، ضریب پیرسون و معادلات ساختاری استفاده شد.

جدول ۱) ضرایب پایایی متغیرهای تحقیق

نام متغیر	ابعاد و شاخص‌ها	تعداد گویه	ضریب آلفا
وضعیت زیست‌محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز	تأثیر بر وضعیت کشاورزی	۵	۰/۷۵۵
	تأثیر بر سلامتی افراد	۶	۰/۷۳۸
	تأثیر بر هوا	۵	۰/۸۱۲
کیفیت زندگی اجتماعی	آلودگی آب	۵	۰/۷۲۱
	کیفیت زندگی جمعی	۵	۰/۷۹۹
	کیفیت زندگی روانی	۷	۰/۷۶۵
	کیفیت زندگی جسمانی	۶	۰/۸۲۳
	کیفیت زندگی اقتصادی	۶	۰/۷۶۶
	کیفیت زندگی خانوادگی	۵	۰/۷۸۰
	کیفیت زندگی شهری	۵	۰/۸۰۱
	حمایت عاطفی	۵	۰/۸۳۳
	حمایت ابزاری	۶	۰/۸۴۱
	حمایت اطلاعاتی	۶	۰/۷۸۹

در ابتدا ویژگی های جمعیت شناختی نمونه به منظور درک بهتر نمونه آماری در جدول شماره ۲ گزارش شده است.

جدول ۲) ویژگی های جمعیت شناختی نمونه

جنسیت	شاخص	فراوانی	درصد
جنسیت	زن	۱۵۶	۴۱/۴۹
	مرد	۲۲۰	۵۸/۵۱
وضعیت تاهل	متاهل	۲۰۷	۵۵/۰۵
	مجرد	۱۶۹	۴۴/۹۵
سن	۱۸ تا ۲۴ سال	۵۰	۱۳/۳۰
	۲۵ تا ۲۹ سال	۸۷	۲۳/۱۳
	۳۰ تا ۳۴ سال	۹۳	۲۴/۷۴
	۳۵ تا ۳۹ سال	۸۲	۲۱/۸۲
	۴۰ تا ۴۹ سال	۴۹	۱۳/۰۳
	۵۰ تا ۶۵ سال	۱۵	۳/۹۸

با توجه به جدول شماره ۱ مشخص شد که از میان اعضای نمونه (۳۷۶ نفر) تعداد ۱۵۶ نفر زن و ۲۲۰ نفر مرد بوده اند. همچنین از این تعداد ۲۰۷ نفر متأهل و ۱۶۹ نفر مجرد بودند. بر اساس سن نیز بیشترین فراوانی در دامنه سنی ۳۰ تا ۳۴ سال (۹۳ نفر) و کمترین فراوانی در دامنه سنی ۵۰ تا ۶۰ سال (۱۵ نفر) بود.

به منظور بررسی وضعیت نرمال بودن متغیرهای پژوهش، از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شد. با توجه به نتایج چون مقادیر سطح معناداری کلیه متغیرهای پژوهش بیشتر از ۰,۰۵ می باشند پس می توان گفت که بقیه متغیرها این عامل نرمال بودن توزیع داده ها را می رساند و می توان در تحلیل فرضیه های پژوهش، آزمون های پارامتریک را بکار گرفت.

جدول ۳) آزمون کلموگروف اسمیرنوف برای تعیین نرمال بودن متغیرهای پژوهش

مؤلفه های پژوهش	کیفیت زندگی اجتماعی	کیفیت زندگی روانی	کیفیت زندگی جسمانی	کیفیت زندگی اقتصادی	کیفیت زندگی خانوادگی	کیفیت زندگی شهری	حمایت اجتماعی
تعداد	۳۷۶	۳۷۶	۳۷۶	۳۷۶	۳۷۶	۳۷۶	۳۷۶
آماره Z	۰/۸۰۹	۱/۷۶	۲/۴۴	۲/۶۶	۲/۹۱	۳/۲۴	۳/۲۹
sig	۰/۰۷۲	۰/۰۶۴	۰/۱۲	۰/۰۹۳	۰/۱۸	۰/۲۱۲	۰/۰۶۶

آیا بین پیامدهای زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز و ابعاد کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان ارتباط وجود دارد؟

برای آزمون این فرضیه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج در جدول شماره ۴ گزارش شده است.

جدول ۴) همبستگی پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز و کیفیت زندگی اجتماعی

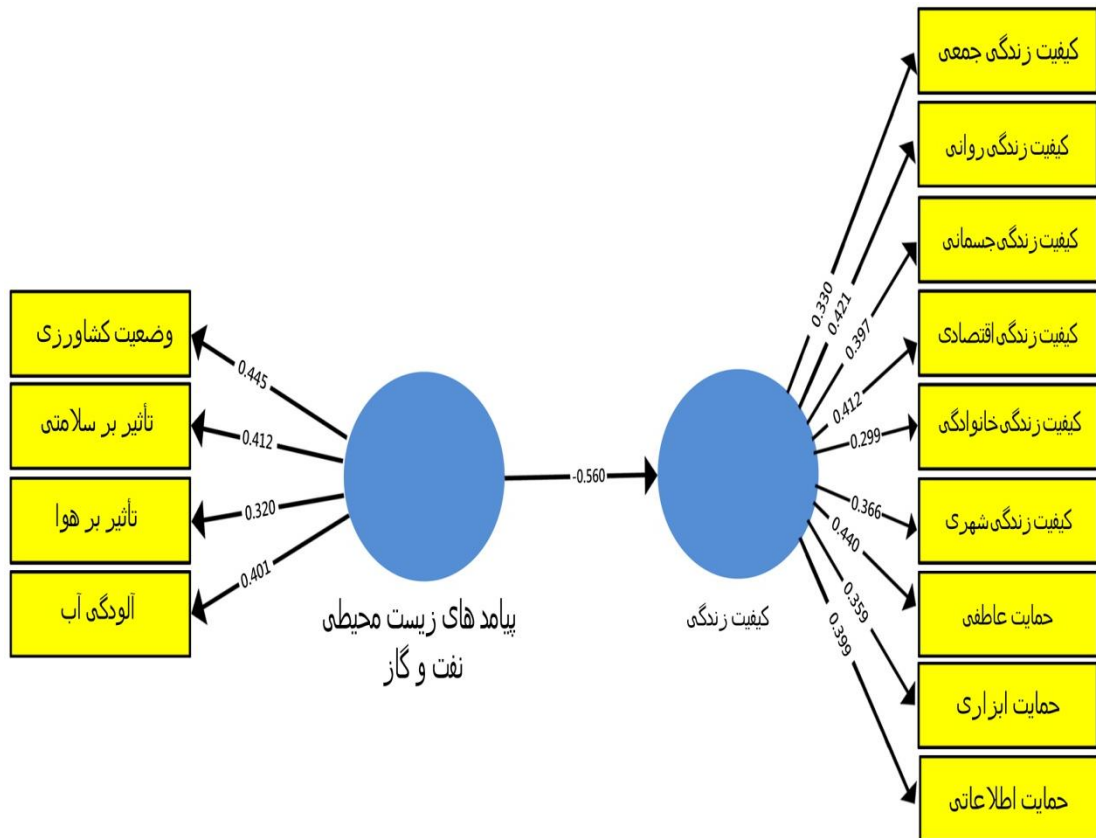
وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز	متغیر مستقل متغیر وابسته
-۰/۳۱**	کیفیت زندگی جمعی
-۰/۳۶**	کیفیت زندگی روانی
-۰/۳۰**	کیفیت زندگی جسمانی
-۰/۱۵	کیفیت زندگی اقتصادی
-۰/۳۹**	کیفیت زندگی خانوادگی
-۰/۳۷**	کیفیت زندگی شهری
-۰/۲۴*	حمایت اجتماعی ابزاری
-۰/۱۷	حمایت اجتماعی اطلاعاتی
-۰/۲۱**	حمایت اجتماعی عاطفی

**p<0/01 - *p<0/05

با توجه به مقدار معناداری (sig) محاسبه شده بین دو دامنه که برابر با ۰/۰۰۰ می باشد و چون این عدد کوچکتر از ۰/۰۵ است، لذا بین دو متغیر وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز و کیفیت زندگی اجتماعی در بین شهروندان (بجز دو بعد کیفیت زندگی اقتصادی و حمایت اجتماعی اطلاعاتی) همبستگی معناداری وجود دارد. همچنین با توجه به شدت همبستگی بدست آمده هر یک از ابعاد و جهت رابطه که منفی می باشد، با شدت متوسط و با جهت معکوس بین دو متغیر وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز و کیفیت زندگی اجتماعی رابطه منفی معنی دار وجود دارد؛ بدین صورت که با افزایش نگرش به وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز میزان کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان کم تر می شود.

پیامدهای زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز به چه میزان قادر به پیش بینی کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان می باشد؟

به منظور تعیین شدت و جهت تأثیر پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان منطقه پارس جنوبی از یک مدل معادله ساختاری بهره گرفته شده است. برآوردهای مربوط به شاخص های ارزیابی کلیت مدل ساختاری و پارامترهای اصلی این مدل (اثر پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان) در شکل و جداول زیر گزارش شده است:

شاخص های ارزیابی کیفیت مدل معادله ساختاری در مجموع بیانگر این است که داده ها مدل نظری پژوهش را حمایت می کنند، به عبارت دیگر برازش داده ها به مدل برقرار است و شاخص ها دلالت بر مطلوبیت مدل معادله ساختاری دارند.

جدول ۵) برآورد شاخص های ارزیابی کیفیت مدل معادله ساختاری

شاخص	GOF	SRMR	NFI
مقدار	۰/۸۳	۰/۰۸۶	۰/۹۰

مقادیر برآورد شده در جدول بالا بیانگر این است: (۱) اثر پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز در مجموع ۰/۵۳- بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان تأثیرگذار است، با مدنظر قرار دادن مقادیر مربوط به حجم اثر شاخص ضریب تعیین این مقدار در حد متوسط (۰/۲۸۰) برآورد می شود، به عبارت دیگر متغیر ابعاد مختلف پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز در حد متوسط توان تبیین واریانس متغیر کیفیت زندگی اجتماعی را دارد. (۲) اثر ابعاد مختلف پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز بر کیفیت زندگی اجتماعی به لحاظ آماری معنادار است. بنابراین فرضیه کلی پژوهش مبنی بر اینکه پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز بر کیفیت زندگی شهروندان تأثیر دارد، تأیید می شود. با توجه به مقدار ضریب

تأثیر می‌توان گفت اثر ابعاد مختلف پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز کیفیت زندگی شهروندان در حد متوسط رو به بالا برآورد می‌شود.

جدول ۶) برآورد اثر پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز بر کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان

متغیر مستقل	مسیر	متغیر وابسته	ضریب تعیین	ضریب اثر	مقدار بحرانی	سطح معناداری
پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز	<---	کیفیت زندگی اجتماعی	۰/۲۸۰	۰/۵۳۰	1/2	۰/۰۰۱

نتیجه‌گیری

این پژوهش در راستای هدف اصلی تحقیق یعنی: «بررسی میزان تأثیر پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز بر کیفیت زندگی شهروندان حوزه پارس جنوبی» انجام شد. نتایج به دست آمده نشان داد بین متغیرهای وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز و کیفیت زندگی اجتماعی در بین شهروندان همبستگی معناداری وجود دارد. همچنین با توجه به شدت همبستگی بدست آمده هر یک از ابعاد و جهت رابطه که منفی می باشد، با شدت متوسط و با جهت معکوس بین دو متغیر وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز و کیفیت زندگی اجتماعی رابطه منفی معنی دار وجود دارد؛ بدین صورت که با افزایش نگرش به وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز میزان کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان کم‌تر می‌شود. با این وجود بین دو متغیر کیفیت زندگی اقتصادی و حمایت اجتماعی اطلاعاتی با وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز ارتباطی یافت نشد. همچنین اثر پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز بر کیفیت زندگی اجتماعی در مجموع ۰/۵۳- است، شاخص ضریب تعیین این مقدار در حد متوسط (۰/۲۸۰) برآورد می‌شود لذا ابعاد مختلف پیامدهای زیست محیطی صنعت نفت و گاز در حد متوسط توان تبیین واریانس متغیر کیفیت زندگی اجتماعی را دارد. نتایج تحقیق با یافته‌های غلامی و دیگران (۱۳۹۷)، حسینی و عباسپور (۱۳۹۷)، محمدی و دیگران (۱۳۹۵)، امانپور و دیگران (۱۳۹۵) و عزیزپور و قاسمی (۱۳۸۹) همخوانی دارد. هرکدام از پژوهشگران فوق در نتایج خود به ارتباط بین وضعیت زیست محیطی و کیفیت زندگی شهروندان پی بردند.

در تبیین نتایج به دست آمده می‌توان گفت که کیفیت زندگی از جمله مسایل مهمی است که ابتدا با گسترش همه جانبه فناوری و فرآیند صنعتی شدن در کشورهای غربی مورد توجه اندیشمندان و متفکران علوم اجتماعی قرار گرفت. کیفیت زندگی را در ابعاد مختلف مورد مطالعه قرار داده‌اند. یکی از مناطقی که با ورود صنعت کیفیت زندگی تحت تأثیر قرار گرفته است منطقه پارس جنوبی (شهرستان جم و کنگان) است. این منطقه یکی از محروم‌ترین نقاط ایران به لحاظ امکانات زیر ساخت‌ها بوده و از جمله نقاطی است که اهالی آن از قدیم با دریا و تجارت سرو کار و با کشورهای حوزه خلیج فارس همواره داد و ستد داشته‌اند. یافته‌های پژوهش حاضر حاکی از آن است که وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت گاز باعث افزایش کیفیت زندگی نشده و حتی کیفیت زندگی اقتصادی را نیز افزایش نداده است. چرا که در گذشته و پیش از توسعه پارس جنوبی، در

منطقه، معیشت ساکنان بومی بیش تر از طریق صیادی، دامداری و بعضاً کشاورزی و باغداری بود که در حال حاضر با توجه به تغییرات ایجاد شده به لحاظ کاربری اراضی، آلودگی های محیطی ناشی از استقرار تاسیسات پارس جنوبی و تغییرات بافت اجتماعی و شاغلان، رواج این گونه فعالیت ها را به شدت کم رنگ کرده است. از سوی دیگر شرکت های موجود، عموماً نیازمند نیروی کار متخصص یا نیمه متخصص بوده و ساکنان بومی منطقه را به کار نمی گیرند. بنابراین عموماً این گروه از ساکنان مشکلاتی در ارتباط با معیشت دارند و کیفیت زندگی آن ها به ویژه از لحاظ اقتصادی تأمین نمی گردد. همچنین کوبیده شدن زمین با نمک موجب شده است که در زمان بارندگی نیز آب شور در سفره های زیرزمینی نفوذ کند و در نتیجه سفره های زیرزمینی نیز شور شوند و کشاورزی بسیار ضعیف شود. صیادی نیز به دلیل استقرار کشتی های غول پیکر که با تورهای عظیم اقدام به ماهیگیری می کنند برای ساکنان بومی تقریباً از بین رفته است. همچنین وجود کشتی ها در منطقه عسلویه باعث آلودگی آب دریا شده است و بر همین اساس مردم دیگر نمی توانند به صید ماهی پردازند بنابراین یکی دیگر از راه های کسب درآمد، معیشت و اشتغال نیز از آنان گرفته شد. یکی از اهداف اجرای این پروژه ها در عسلویه، فراهم کردن زمینه اشتغال در منطقه و جذب نیروی کار بومی و محرومیت زدایی بوده است. در صورتی که از زمان آغاز اجرای پروژه های اقتصادی در منطقه اکثر مردم بومی استان بوشهر که در گذشته به کشاورزی و دامداری و همچنین صید اشتغال داشتند، زمین های خود را از دست داده و بیکار شده اند. با توجه به نتایج و در راستای ارتباط بین متغیرهای تحقیق، پیشنهادات زیر با توجه به یافته ها مطرح می گردد.

- یافته های پژوهش نشان دهنده ارتباط منفی بین وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز و کیفیت زندگی جمعی شهروندان می باشد، با توجه به اینکه جمعیت مهاجر ساکن در این منطقه از قومیت های مختلف اند و قاعدتاً دارای انگاره ها، ارزش ها، هنجارها و رسوم اجتماعی مختلف و شیوه های رفتاری غیر همسان نیز هستند زندگی جمعی با چالش روبرو شده و این موضوع باعث می شود کیفیت زندگی جمعی پایین بیاید، لذا پیشنهاد می گردد با افزایش زمینه های همبستگی مانند افزایش اعتقادات مذهبی، تبلیغات رسانه ای و تقویت هویت ملی نسبت به افزایش کیفیت زندگی جمعی اقدام نمود.

- یافته های پژوهش نشان دهنده ارتباط منفی بین وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز و کیفیت زندگی روانی شهروندان می باشد، لذا پیشنهاد می گردد که نوع نگرش و باورهای آدمی درباره زندگی و محیط پیرامون خود و نیز تعهدات ارزشی و ویژگی های زندگی فردی و اجتماعی انسان که در بهره مندی از بهداشت روانی مطلوب بسیار اثر مورد توجه قرار گیرند. همچنین با مهیا نمودن زمینه های شادی، سرگرمی و تفریح و امکانات رفاهی در منطقه می توان سلامت روانی افراد را ارتقا داد.

- یافته های پژوهش نشان دهنده ارتباط منفی بین وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز و کیفیت زندگی جسمانی شهروندان می باشد، لذا پیشنهاد می گردد امکانات ورزشی مناسب، پزشکان و متخصصان مجرب و همچنین بیمارستان ها و مراکز درمانی دارای امکانات در این منطقه مستقر شود و بیمه های درمانی ویژه برای ساکنان در نظر گرفته شود.

- یافته های پژوهش نشان دهنده عدم ارتباط بین وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز و کیفیت زندگی اقتصادی شهروندان می باشد، که این موضوع بیش تر به دلیل نحوه به کارگیری نیروهای بومی می باشد که بیش تر در موارد

غیرتخصصی و کم درآمد به کار گرفته می شوند. در گذشته و پیش از توسعه پارس جنوبی، در منطقه، معیشت ساکنان بومی بیش تر از طریق صیادی، دامداری و بعضاً کشاورزی و باغداری بود که در حال حاضر با توجه به تغییرات ایجاد شده به لحاظ کاربری اراضی، آلودگی های محیطی ناشی از استقرار تا سیسات پارس جنوبی و تغییرات بافت اجتماعی و شاغلان، رواج این گونه فعالیت ها را به شدت کم رنگ کرده است. از سوی دیگر شرکت های موجود، عموماً نیازمند نیروی کار متخصص یا نیمه متخصص بوده و ساکنان بومی منطقه را به کار نمی گیرند. بنابراین پیشنهاد می گردد زمینه اشتغال و وسیع نیروهای بومی با درآمد بیش تر مورد تأکید قرار گرفته و برنامه ریزی های لازم در جهت احیاء کشاورزی انجام گیرد.

- یافته های پژوهش نشان دهنده ارتباط منفی بین وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز و کیفیت خانوادگی شهروندان می باشد، لذا پیشنهاد می شود که سبک زندگی خانواده ها مورد توجه مسئولان قرار گرفته و آموزش های لازم به خانواده ها ارائه شود.

- یافته های پژوهش نشان دهنده ارتباط منفی بین وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز و کیفیت زندگی شهری شهروندان می باشد، بنابراین پیشنهاد می شود که مدیریت شهری به شاخص های کیفی و کمی کیفیت زندگی توجه نمایند و هویت محل، آموزش، زیست محیطی، مسکن، حمل و نقل، دسترسی به خدمات، امنیت و اقتصاد شهری مورد تأکید قرار گیرد.

- یافته های پژوهش نشان دهنده ارتباط منفی بین وضعیت زیست محیطی حاصل از صنعت نفت و گاز و حمایت اجتماعی شهروندان می باشد، لذا پیشنهاد می شود که با توجه به مشکلات به وجود آمده برای منطقه مسئولان حمایت های کامل خود را از افراد بومی و ساکنین منطقه به وجود آورند و این حمایت های در ابعاد ابزاری، عاطفی و اطلاعاتی به منظور کیفیت زندگی هر چه بهتر آن ها باشد.

منابع

- اجزاشکوهی و کمانداری، محمد و محسن، «سنجش میزان رضایت از کیفیت زندگی در منطقه چهار شهر کرمان»، مطالعات جامعه شناختی شهری (مطالعات شهری)، (۱۳۹۴)، دوره ۴، شماره ۱۴.
- امانپور، دامن باغ و آذربرزین، سعید؛ صفیه و نیلوفر، «تحلیلی بر نقش مؤلفه‌های زیست محیطی در کیفیت زندگی شهروندان (مطالعه موردی: منطقه ۷ شهر اهواز)»، فصلنامه مطالعات جغرافیا، عمران و مدیریت شهری، (۱۳۹۵)، دوره ۲، شماره ۴.
- حسین زاده جنیدی، فاطمه، «تأثیر مؤلفه‌های اقتصادی و اجتماعی در کیفیت زندگی و سلامت سالمندان در مناطق شمال و جنوب تهران»، پژوهش اجتماعی، (۱۳۹۵)، دوره ۸، شماره ۳۲.
- خداداد حسینی و عبا سپور، حمید و رضا، «بررسی کیفیت زندگی، سرمایه اجتماعی و نگرش برند شهری بر اساس تجربه عاطفی در رویدادهای بزرگ و جهت گیری زیست محیطی در بین شهروندان بندر انزلی»، پنجمین کنفرانس ملی پژوهش‌های کاربردی در مدیریت و حسابداری، (۱۳۹۷): انجمن مدیریت ایران.
- دهداری، طاهره، «بررسی تأثیر آموزش بر کیفیت زندگی بیماران با عمل جراحی قلب باز»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد تهران، (۱۳۸۱): دانشگاه تربیت مدرس.
- علی اکبری و امینی، اسماعیل و مهدی، «کیفیت زندگی شهری در ایران (۱۳۸۵-۱۳۶۵)»، رفاه اجتماعی، (۱۳۸۹)، دوره ۱۰، شماره ۳۶، ۱۴۸ - ۱۲۱.
- غفاری و امیدی، غلامرضا و رضا، (۱۳۹۰)، کیفیت زندگی (شاخص توسعه اجتماعی): نشر شیرازه.

- غلامی و اسراری، محمد حسین و الهام، «بررسی کیفیت آب‌های زیر زمینی دشت طبس جهت استفاده در آبیاری کشاورزی و فضای سبز براساس استانداردهای زیست محیطی»، سومین همایش ملی یافته‌های نوین در علوم کشاورزی، (۱۳۹۷)، محیط زیست و منابع طبیعی پایدار، جیرفت، همایش گستران.
- محمدی، عزیزبان سرچقا؛ محمدی و پولادی، مهرداد؛ فاطمه طاهره و مختار، «طراحی پایدار گامی در جهت کاهش آلاینده‌های زیست‌محیطی و ارتقای کیفیت زندگی شهرها»، دهمین کنگره پیشگامان پیشرفت، (۱۳۹۵)، مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.
- میرعالی، امیدی و مرادی، مریم؛ علیرضا و محمدرضا، «بررسی رابطه بین کیفیت زندگی کاری با سلامت سازمانی معلمان تربیت بدنی شهر اصفهان»، دومین همایش ملی دستاوردهای علوم ورزشی و سلامت اهواز، (۱۳۹۷)، اهواز، دانشگاه علوم پزشکی اهواز.
- مینایی و حسینی؛ اصغر و مرضیه، «کاربرد مدل راش در برآورد و بهبود کیفیت اندازه‌گیری پرسش‌نامه شادکامی آکسفورد (OHQ)»، اندازه‌گیری تربیتی، (۱۳۹۶)، سال هشتم، پاییز، شماره ۲۹: ۶۷-۹۲.
- یوسفی، علی، «کیفیت زندگی و اصلاحات و استراتژی‌ها»، مجله دهاتی، (۱۳۸۱)، شماره ۲۸.
- Epley, D. & Menon, M (2008). A Method of Assembling Cross-sectional Indicators into a Community Quality of Life, Soc Indic Res, 281-296.
- Gordon, H. Guyatt, D. Feeny, H. and Donald, L. Patrick, (2018) "Measuring Health-Related Quality of Life", The Academy of Management Review, 9(3): ۳۸۹-۹۸.

- Heink, U., & Kowarik, I., (2010). What are indicators? On the definition of indicators in ecology and environmental planning. *Ecological Indicators*, 10(3), ۵۸۴-۵۹۳.
- Kaur, H., Kaur, H., & Venkateshan, M., (2017). Factors determining family support and quality of life of elderly population. *International Journal of Medical Science and Public Health*, 4(8), 1049-1053.
- Oktay, D. and Rustemli, A., (2010). Measuring The Quality of Urban Life and Neighbourhood Satisfaction: Findings from Gazimagusa (Famagusta) Area Study, *international journal of social sciences and humanity studies*, Vol. 2, No. ۲, pp. ۲۷-۳۷.
- Streimikiene, D., (2014). Comparative assessment of environmental indicators of quality of life in Romania and Lithuania. *Economics & Sociology*, ۷(۱), ۱۱
- Zainal, Nor Rashidah, Gurmit Kaur, Nor, Aisah Ahmad & Jamaliah Mhd. Khalili., (2012), Housing Conditions and Quality of Life of the Urban Poor in Malaysia, ASEAN Conference on Environment- Behaviour Studies, Bangkok, Thailand, 16-18 July.